

RIKSBANKENS FÖRETAGSUNDERSÖKNING

Vassare konkurrens pressar priserna

september 2023

Riksbankens företagsundersökning i september 2023¹

Konjunkturen bedöms fortsätta att mattas av och det svaga konjunkturläget väntas hålla i sig det närmaste halvåret. Tudelningen i konjunkturen består, där å ena sidan företag som säljer direkt till hushållen upplever en fortsatt mycket svag efterfrågan och å andra sidan exportföretagen som hittills har haft gott om order att arbeta med. Nu börjar visserligen flera branscher inom industrin att märka av en inbromsning i konjunkturen, men de ser inget kraftigt fall i efterfrågan framöver utan förväntar sig en mjuklandning. Byggsektorn är tydligt mer pessimistisk om konjunkturutvecklingarna än tidigare. Det beror delvis på att övrigt byggande inte längre bedöms kompensera för det kraftiga fallet i efterfrågan på nya bostäder.

Efter en period med ovanligt stora prishöjningar är det nu tydligt att framför allt handeln inte planerar att fortsätta höja försäljningspriserna. Bland övriga företag råder en större osäkerhet än tidigare om prisutvecklingen. Sedan undersökningen i maj har kostnadstrycket överlag dämpats. Samtidigt hårdnar konkurrensen när efterfrågan väntas sjunka vilket också försvårar möjligheten att höja försäljningspriserna.

Den svaga svenska kronan gynnar exportföretagens lönsamhet. Men samtidigt innebär variationer i kronans kurs en ökad osäkerhet. Både importörer och exportörer efterfrågar stabilitet och förutsägbarhet i växelkursen eftersom det underlättar deras planering. Den senaste tiden har den svaga kronan varit i fokus hos företagen, men det är endast ett fåtal som ändrar sin valutariskhantering.

”Läget är klart sämre än normalt”

Konjunkturen bedöms vara svag och den har fortsatt att försämrans sedan i våras. Det sammantagna resultatet av undersökningen i september sammanfattas i företagsundersökningens konjunkturindikator, som indikerar att tillväxten fortsatt är sämre än det historiska genomsnittet, se diagram 1.

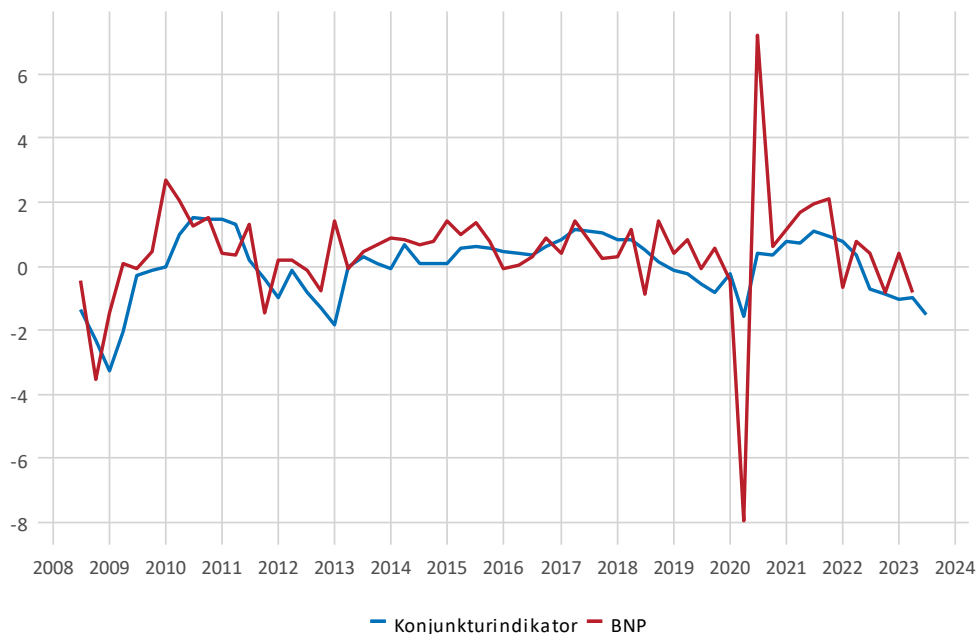
---

¹ Riksbanken har under perioden 21 september-2 oktober genomfört intervjuer med 39 industri-, bygg-, handels- och tjänsteföretag samt branschorganisationer. Riksbankens företagsundersökning publiceras på Riksbankens webbplats. Samtliga citat i denna rapport är från respondenterna i undersökningen.

Det finns emellertid en tydlig tudelning i konjunkturen. Konjunkturläget är svagt för handeln och de företag som säljer tjänster direkt till hushållen medan framför allt exportföretagen har fortsatt att möta en stark efterfrågan. I september har synen på konjunkturläget dämpats ytterligare, se diagram 1, 2 och 4.

Diagram 1. Företagsundersökningens konjunkturindikator² och BNP

Indextal respektive kvartalsförändring i procent

Anm. Konjunkturindikatorn är ett sammanfattande mått på företagsundersökningens frågor sammanfattade med en principalkomponentmetod. Indextalen visar ett standardiserat värde (medelvärde = 0 och standardavvikelse = 1) för konjunkturindikatorn. Ett positivt (negativt) värde indikerar att konjunkturläget är bättre (sämre) än det historiska medelvärdet. BNP-serien är säsongrensad.

Källor: SCB och Riksbanken.

"Det kommer att bli sämre innan det blir bättre"

De flesta ser inte någon förbättring av konjunkturläget framöver, se diagram 2. Byggföretagen och delar av industrin har blivit mer pessimistiska om konjunkturutsikterna. En del uttrycker förhoppningar om att en vändning kan vara nära förestående, men ser inga tydliga tecken på det. En företagsledare säger: "Det borde bli bättre med tanke på att det är så dåligt nu, frågan är hur mycket bättre?" En del andra företag med nära koppling till hushållen ser ljusare på framtiden och påpekar att hushållens förväntningar är centrala för återhämtningen. När hushållen börjar tro på en förbättring

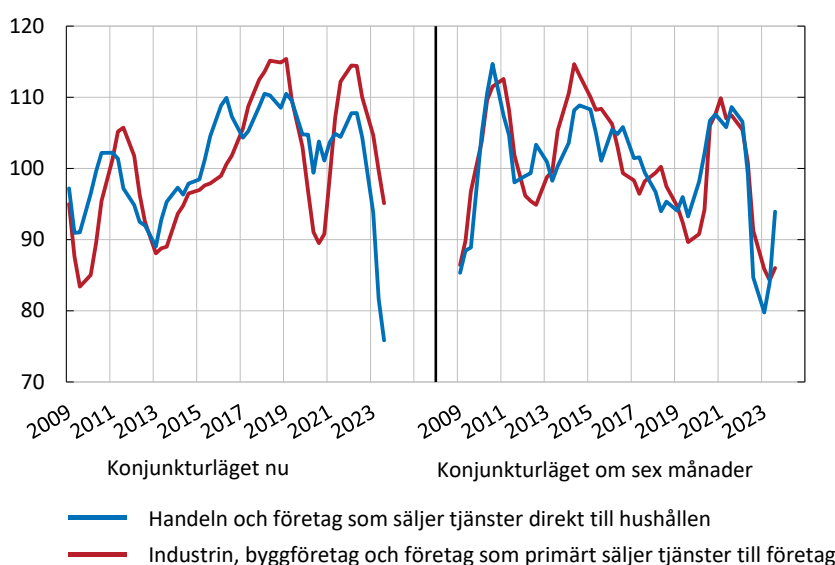
² För mer information om företagsundersökningens konjunkturindikator se N. Holmer (2023), "Företagsundersökningens nya konjunkturindikator – en tidig temperaturmätare på konjunkturen", Ekonomisk kommentar nr 5, Sveriges riksbank.

ring av det ekonomiska läget så väntas de i högre utsträckning våga ta större ekonomiska beslut. Det kan till exempel handla om att våga köpa en ny bostad eller en utlandsresa.

Risken för att konjunkturen ska försämrats har varit stor en längre tid och företagen tycks ha vant sig vid den situationen. Vilka riskfaktorer som de tar upp har dock förändrats något. Exempelvis lyfter fler exportföretag än tidigare fram den allt osäkrare omvärlden med geopolitiska händelser och pekar då bland annat på spänningarna mellan Kina och Taiwan som en ny riskfaktor.³

Diagram 2. Konjunkturläget nu och om sex månader

Indextal

Anm. Indextalen visar ett standardiserat värde (medelvärde = 100 och standardavvikelse = 10) av nettotalen för de företag som anger att konjunkturläget för närvarande är bra eller dåligt och de som anger att konjunkturläget om sex månader kommer att vara bättre eller sämre. Serierna är utjämnade med ett glidande medelvärde baserat på tre observationer.

"Vi räknar fortfarande med en mjuklandning"

Sedan i maj har orderingången och produktionsvolymen minskat i industrin och den företagsnära tjänstesektorn. För exportföretagen är det dock en dämpning från höga till mer normala nivåer. Efterfrågan från olika marknader skiljer sig åt beroende på bransch, men gemensamt för flera är att Norden och särskilt Sverige utmärker sig i negativ bemärkelse. Det beror bland annat på att den svenska byggindustrin går dåligt och på att hushållen dragit ner på sin konsumtion. När byggandet minskar dämpar det även efterfrågan i närliggande branscher som tillverkning, transport och bemanning.

Trots den svaga byggkonjunkturen hade de större byggföretagen fortfarande mycket att göra under våren och såg relativt ljust på utvecklingen framöver. I september är de

³ Företagsintervjuerna genomfördes innan Hamas attack mot Israel den 7 oktober.

med större exponering mot bostadsbyggande tydligt mer pessimistiska än i våras. Ett byggföretag uttrycker att efterfrågan på nya bostäder är ”katastrof och inte bara svag”. Andra segment, som infrastruktur och offentligt byggande, kan inte längre kompensera för den kraftiga nedgången i bostadsbyggandet. Det speglas i citatet: ”De bra segmenten lyfter inte de dåliga i tillräcklig utsträckning.”

De flesta ger således en samstämmig bild av att läget kommer att försämrats ytterligare men att det är svårt att veta hur djup och varaktig konjunktturnedgången blir. En företagsledare konstaterar: ”Det blir sämre, vi vet inte om det blir lite sämre eller mycket sämre.” Speciellt exportindustrin väntar sig en mjuklandning av konjunkturen.

”Generellt ser vi mindre brist, även på specialister”

Konjunkturbedgången har även börjat märkas på arbetsmarknaden. Bristen på arbetskraft i allmänhet har minskat sedan förra året och det finns nu även tecken på att bristen på specialister sjunker, se diagram 3. En företagsledare konstaterade att det beror på att efterfrågan på specialister har minskat, snarare än att utbudet ökat. Industriföretag, som överlag märker av en något lägre aktivitet, har nu börjat tillämpa en mer flexibel strategi i sin personalförsörjning för att undvika att minska antalet anställda. De nyttjar till exempel upparbetade timmar i tidbanker och personal från bemanningsföretag.⁴ Ett företag vittnar om att de behåller personal i väntan på att aktiviteten ska öka: ”Vi behöver vara förberedda när det vänder, för det vänder, frågan är bara när.”

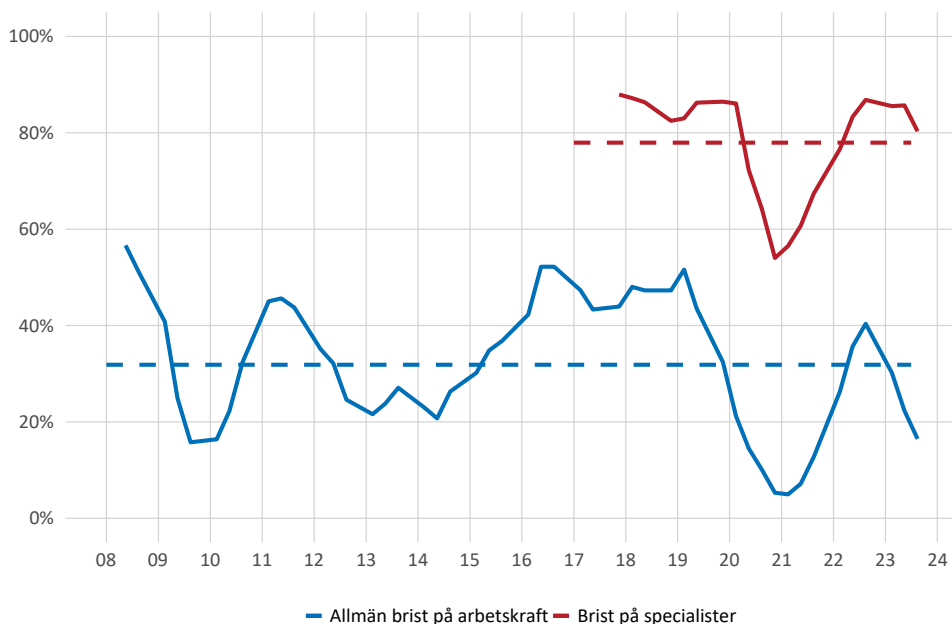
Den minskade aktiviteten inom byggsektorn har inneburit att företagen minskat på personalen och en företagsledare konstaterar att ”varje månad sägs folk upp”. Det handlar delvis om att projektanställda får sluta i takt med att de projekt som de arbetat med färdigställs. Men överlag ”sker inte personalneddragningarna i någon dramatisk takt”.

---

⁴ Vissa kollektivavtal möjliggör för arbetstagare att för varje fullgjord arbetsvecka tjäna in tid till en individuell tidbank. Den upparbetade tiden kan efter överenskommelse mellan arbetstagare och arbetsgivare tas ut i betald ledighet bland annat. Exempelvis kan en arbetstagare gå ned i arbetstid utan löneavdrag.

Diagram 3. Allmän brist på arbetskraft och brist på specialister

Andel ja-svar

Anm. Frågorna som ställts är: Råder det allmän brist på arbetskraft? och Råder det brist på specialister? Diagrammet visar andelen ja-svar som ett glidande medelvärde baserat på tre observationer.

Hushållens efterfrågan: ”Det är kämpigt, ingen vind i seglen”

Lägre reallöner och högre räntekostnader har fått hushållen att dra ned på konsumtionen. Företag inom handeln vittnar om svag efterfrågan bland hushållen och fler än i våras bedömer att de är i en lågkonjunktur. Dessutom tror många att försäljningen kommer att minska ytterligare framöver.

Ett handelsföretag konstaterar att de svenska hushållen och deras minskade efterfrågan sticker ut i jämförelse med hushåll i andra delar av Europa. Något som förklaras med att svenskarna har större skulder och kortare bindningstider på sina bolån och därför blir mer påverkade när räntorna stiger. I linje med det påpekar ett annat företag inom handeln att försäljningen i större städer, där hushållen överlag är mer skuldsatta, utvecklats svagare än i andra delar av landet. En företagsledare konstaterar: ”Vår känsla är att det kan bli tuffare innan det blir bättre med tanke på räntornas eftersläpande genomslag på hushållens ekonomi.” Vidare så upplever byggvaruhandeln en lägre efterfrågan eftersom allt färre renoverar sina hem, vilket kan bero på att färre flyttar i rådande läge.

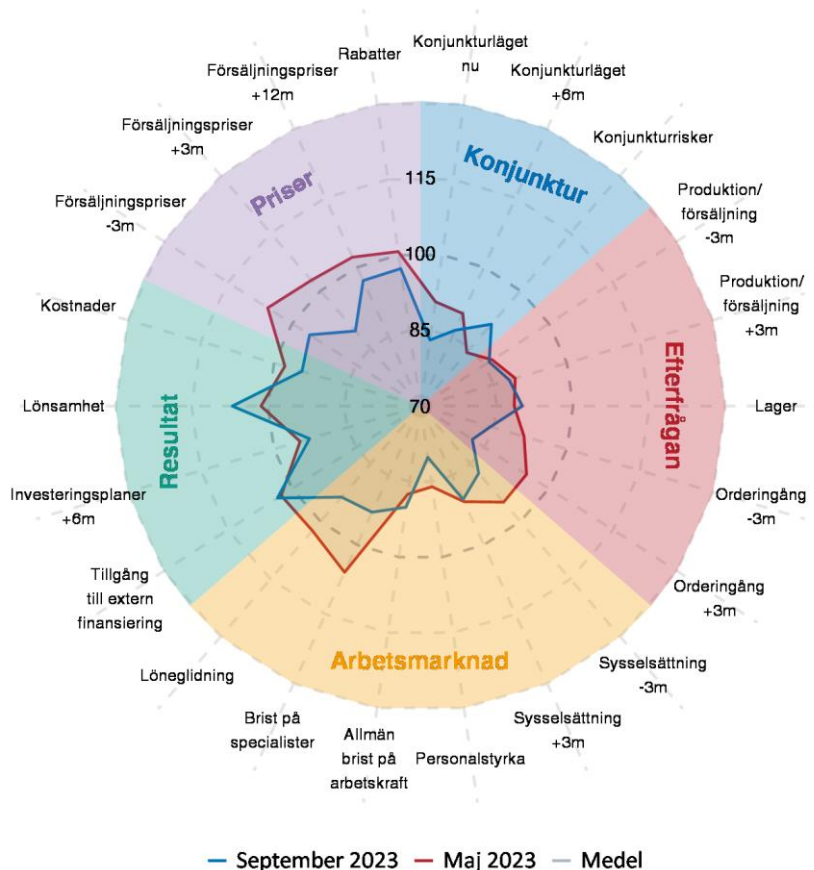
”Människor är väldigt kampanjsugna”

För att locka kunder anpassar företag inom sällanköpshandeln sina erbjudanden. Exempelvis anpassar företag inom konfektionshandeln sina erbjudanden utifrån hur rän-tekänsliga kunderna är på olika geografiska marknader. Ett annat företag satsar på att erbjuda kunderna mer varor inom kategorin ”need to buy” snarare än ”want to buy”. En följd av den svaga efterfrågan är också att flera rapporterar att deras lager med sällanköpsvaror är något för stora. En lågprisaktör upplever i stället att de ligger rätt i tiden och konstaterar att ”Vi ser ljus på framtiden – kan inte se annat än fortsatt stark efterfrågan.”

Inom både sällanköps- och dagligvaruhandeln nämns det att kunderna i högre utsträckning än tidigare köper varor när de är på kampanj, även om antalet kampanjer inte har ökat. En dagligvaruaktör konstaterar också att deras försäljning har minskat något eftersom kunderna i högre utsträckning söker sig till lågprisalternativ.

Diagram 4. Företagens samlade svarsmönster

Indextal

Anm. Svaren på frågorna är utplacerade längs "ekrar" i diagrammet där ett indextal närmare mitten är sämre. De historiska genomsnitten är beräknade från det datum då den aktuella frågan började ställas. Beteckningarna -3m och +3m betyder de senaste respektive de kommande tre månaderna. Beteckningen +6m betyder de kommande sex månaderna. Ökade konjunkturriser och rabatter innebär försämringar och därmed lägre indextal. Ökade kostnader reflekteras i ett lägre indextal. Frågan om lagerstorlek ställs enbart till tillverkningsindustrin (färdigvarulager) och handeln (varulager) och minskad lagerstorlek innebär ett högre indextal. Frågorna om orderingång ställs enbart till tillverknings- och byggindustrin. Övriga frågor, vars svar redovisas i dia-grammet, ställs till samtliga företag i undersökningen.

Hård konkurrens pressar priserna

Företagen har reviderat ner sina planer på kommande prishöjningar, både den närmaste tiden och det kommande året, se diagram 4 och 5. Det är framför allt företag som huvudsakligen säljer till hushåll som uppger att de inte längre kommer höja försäljningspriserna och av dessa är det fler än i undersökningen i maj som planerar att sänka priserna. Prissänkningarna väntas emellertid bli relativt begränsade. De som planerar att höja priserna vittnar samtidigt om en återgång till mer "normala" höjningar. En anledning till att planerna för kommande prishöjningar har reviderats ner

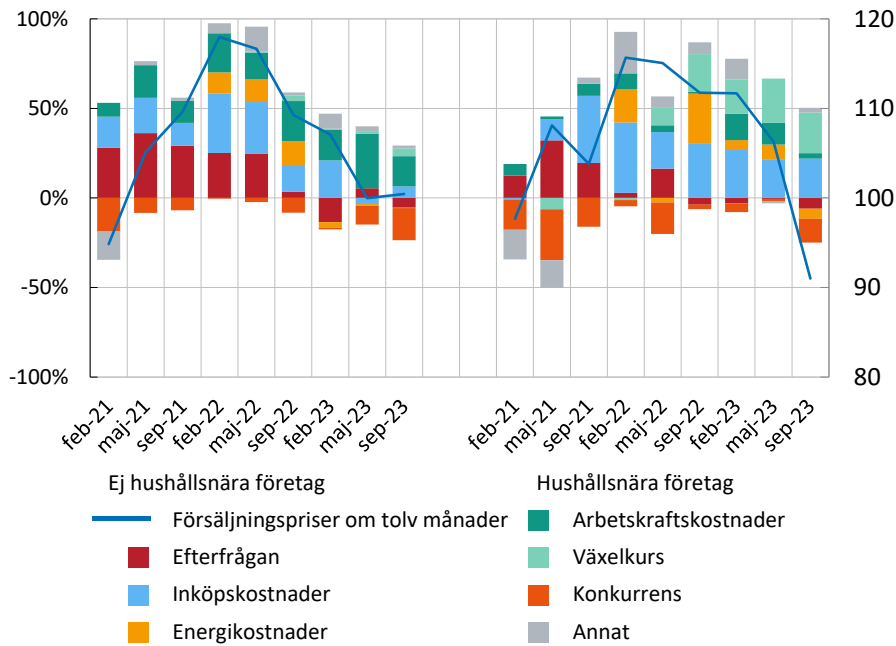
är att efterfrågan sjunker men också att man räknar med hårdare konkurrens. En företagsledare uttrycker det som att "alla konkurrenter slåss om en lite mindre kaka". En annan respondent konstaterar: "Marknaden är känslig, det blir inga dramatiska höjningar."

Det är fortfarande kostnadsökningar som är den främsta orsaken till att försäljningspriserna höjs. Kostnaderna ökar dock inte lika snabbt som tidigare och det är inte alla kostnader som fortsätter stiga. För importerande företag är det framför allt växelkursen som påverkar inköpskostnaderna medan industrin och företagsnära tjänsteföretag framhäver arbetskraftskostnaderna som drivande faktor bakom de planerade prishöjningarna. Under det senaste året har industrin kunnat kompensera för kostnadsökningarna och i flera fall samtidigt kunnat öka sina marginaler. När efterfrågan och kostnadstrycket nu minskar är det mer osäkert om man kommer att kunna höja priserna som planerat.

Tidigare prishöjningar har hittills gjort att lönsamheten har hållits uppe. Framöver ser dock de importerande handelsföretagen att marginalerna pressas. Detta eftersom den svaga kronan leder till högre inköpspriser samtidigt som vikande efterfrågan och ökad konkurrens gör det svårare att höja försäljningspriserna. (Se fördjupningsrutan: Få ändrar sin valutasäkring trots svag krona).

Diagram 5. Drivkrafter bakom prissättningen kommande tolv månader

Nettoandelar och indextal

Anm. Staplarna (vänster skala) visar nettot av svar att faktorn kommer att påverka priserna uppåt eller nedåt det kommande året. En stapel över (under) noll innebär att faktorn bidrar till stigande (sjunkande) priser framöver. Indextalen (höger skala) visar ett standardiserat värde (medelvärde = 100 och standardavvikelse = 10) av nettotalen för de företag som svarar på frågan om försäljningspriserna kommer att höjas respektive sänkas under de kommande tolv månaderna. Ej hushållsnära företag avser industri- och byggföretag samt de företag som huvudsakligen säljer tjänster till företag. Hushållsnära företag avser handeln och de företag som huvudsakligen säljer tjänster till hushåll. Posten "Annat" innehåller bland annat ledig kapacitet, marginalförändringar och produktivitet utveckling.

Få ändrar sin valutasäkring trots svag krona

De senaste två åren har den svenska kronan försvagats. En företagsledare påpekar: "Det har blivit en fråga som diskuteras i styrelsen." En annan berättar: "Jag kollar numer dollarkursen minst en gång per dag." Stabilitet och förutsägbarhet önskas generellt när det kommer till växelkursen, eftersom det underlättar planeringen och minskar osäkerheten. Trots detta är det få företag som ändrar sin valutariskhantering till följd av förändringar i växelkursen.

Under tidigare perioder med svag krona har Riksbanken inom ramen för företagsundersökningen vid flera tillfällen ställt frågor om hur växelkursförändringar påverkar företagets verksamhet och hur de hanterar valutakursrisker.⁵ Valutasäkring används i olika utsträckning. Vissa säkrar inte alls utan väljer att ta "smällen" direkt eller i enskilda kvartal, medan andra föredrar att "smeta ut" eller skjuta fram effekterna av valutakursförändringar och har olika strategier för valutasäkring. Vissa säkrar stora order eller projekt medan andra har en löpande valutasäkring. Omfattningen varierar också från enstaka projekt eller en mindre andel till "allt de har i balansräkningen". Eftersom det är så svårt att analysera kronans rörelser relativt andra valutor avstår de flesta från att göra egna bedömningar av växelkursens utveckling.

De allra flesta hanterar valutariskerna på samma sätt som tidigare trots att kronan försvagats. Generellt är det företagsledningen som fattar beslut om policy för hantering och säkring av valutakursrisker. Policyn "ska hålla i alla väder" och den ändras inte på grund av variationer i kronkursen.

Den svaga kronan höjer priset på importerade varor och den kostnadsökning som många handelsföretag upplevt har hittills förts över på kunderna i form av högre försäljningspriser. Vikande efterfrågan och hårdare konkurrens gör det dock svårare för dem att kompensera sig. Exporterande industriföretag påverkas i stället positivt av den svaga kronan, eftersom de säljer varor i relativt sett stark utländsk valuta, vilket gynnar lönsamheten. Men en längre period med svag krona är inte bara positivt för dessa företag. Flera exportföretag säger att det är svårt att driva på produktiviteten eftersom resultaten redan är så goda. Man talar om att delar av näringslivet är "dopat" av den svaga kronan. "Även om vi gynnas av den svaga kronan är det inget vi önskar oss", förklarar en företagsledare.

⁵ Se företagsundersökningarna i maj och september 2015, februari och maj 2016, februari 2017 och maj 2018.

Om Riksbankens företagsundersökning

Riksbankens företagsundersökning ska spegla hur priserna och konjunkturen utvecklas inom tillverkningsindustrin, byggindustrin, handeln och delar av tjänstesektorn. Eftersom ett fåtal aktörer står för en mycket stor del av det svenska näringslivet kan relativt få intervjuer ge information om stora delar av näringslivet. Många av de intervjuade företagen förmedlar dessutom information om andra delar av näringslivet genom sina kontaktytor mot bland annat små och medelstora företag.

Sedan undersökningens start 2007 har över 300 företag deltagit. I undersökningarna som genomfördes under perioden 2007-2019 intervjuades varje år cirka 30 företag i februari, och cirka 45 företag i maj och november. Intervjuerna genomfördes av Riksbankens personal under ett besök på cirka en timme. Med anledning av pandemin och dess effekter på ekonomin genomförde Riksbanken dock sammanlagt åtta omgångar av telefon- och videosamtal med företag och branschorganisationer under 2020. Numera intervjuas mellan 30 och 50 företag och branschorganisationer vid varje tillfälle. Från och med maj 2022 sker återigen en del av intervjuerna i form av besök. Intervjuerna genomförs i regel med personer i företagets ledningsgrupper. Samtalen ger företagen möjlighet att utveckla sina svar och intervjuaren kan ställa fördjupande följdfrågor. Särskilda frågor ställs från tid till annan om aktuella frågeställningar inom penningpolitiken. Svarsfrekvensen för undersökningen är hög och ligger ofta runt 95 procent.

Undersökningens resultat presenteras i en rapport som publiceras på Riksbankens webbplats vanligtvis tre gånger per år. Rapporten för september 2023 redovisar resultatet av intervjuer med 39 företag och branschorganisationer som huvudsakligen genomfördes under perioden 21 september-2 oktober. Om inget annat anges visar diagrammen i rapporten företagets svar viktade med respektive företags antal anställda i Sverige. Indextalen i diagrammen speglar upp- och nedgångar i svarsmonstren väl. Dessa svar kombineras sedan med företagets reflektioner under intervjuerna.

En närmare beskrivning av undersökningen finns på Riksbankens webbplats: Hokkanen, Melin och Nilson (2012), "Riksbankens företagsundersökning – en snabb konjunkturindikator", Penning- och valutapolitik 2012:3.

[Riksbankens företagsundersökning – en snabb konjunkturindikator](#)

SVERIGES RIKSBANK

Tel 08 - 787 00 00

registratorn@riksbank.se

www.riksbank.se

PRODUKTION SVERIGES RIKSBANK